

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

Одлуком бр. 770/1, донетом на седници одржаној дана 23. 3. 2023. године, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је Комисију за оцену докторске дисертације докторанда **Милана Вурдеље** под насловом „**Интеркултуралност у наставној обради прозе Данила Киша**”, урађену под менторским руковођењем доц. др **Наташе Станковић Шошо**.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

Име и презиме: **др Зона Мркаљ**

Звање: редовни професор.

Ужа научна област: Српска књижевност

Датум избора у звање: 22. 6. 2016.

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет Универзитета у Београду

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: **др Михајло Пантић**

Звање: редовни професор

Ужа научна област: Српска књижевност

Датум избора у звање: 25. 11. 2009.

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет Универзитета у Београду

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: **др Предраг Петровић**

Звање: редовни професор

Ужа научна област: Српска књижевност

Датум избора у звање: 20. 10. 2021.

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет Универзитета у Београду

4. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: **др Оливера Радуловић**

Звање: редовни професор

Ужа научна област: Српска и југословенске књижевности са теоријом књижевности

Датум избора у звање: 30. 7. 2014.

Установа на којој је запослен: Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име (име једног родитеља) презиме:	Милан (Драган) Вурдеља
Датум и место рођења:	23. 11. 1993, Сремска Митровица
Наслов мастер рада:	Памћење и расуло: идентитетска проблематика у <i>Ранама Луке Мештровића</i> Мирка Ковача
Датум одбране мастер рада:	27. 9. 2017.
Установа где је одбрањен мастер рад:	Филолошки факултет Универзитета у Београду
Научна област из које је стечено академско звање мастера:	Српска књижевност

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

1. „Тоталитет детињства у *Дјетињству 1902–1903* Мирослава Крлеже и *Башти, пепелу Данила Киша*”, у: *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књига 65, свеска 3, 2017, стр. 941–959.

2. „Изнуђени зазор од другог: осврт на имаголошке аспекте приповедака Лазе Лазаревића”, у: *Књижевност и језик: часопис Друштва за српскохрватски језик и књижевност*, година 66, бр. 2, 2019, стр. 311–322.

3. „’Недоказива ноћ живота’: имаголошко тумачење приповетке *Дан и ноћ* Мирка Ковача”, у: *Годишњак Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима*, година 15, 2020, стр. 285–298.

4. „Билдунгсроман као неопходност у наставном програму: осврт на роман *Бакоња фра Брне Симе Матавуља*”, у: *Philologia Serbica: Породица и породични односи у српском језику, књижевности и култури: зборник научних радова*, Саша Шмуља (ур.), год. 1, бр. 1, Филолошки факултет, Бања Лука, 2021, стр. 220–233.

5. „Осврт на интеркултурално оријентисану наставу: дела англофоних романтичара у уџбеницима за Српски језик и књижевност”, у: *Књижевност и културне интерференције између књижевности на српском и на енглеском језику/Literary and Cultural Interconnections between Serbian and Anglophone Literature*, Бошко Сувајџић, Александар Јерков и др. (ур.), Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 2022, стр. 147–157.

IV НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Интеркултуралност у наставној обради прозе Данила Киша

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

С обзиром на надређену тему интеркултуралности у настави књижевности, кандидат је изабрао одговарајући предмет докторске дисертације – прозна остварења Данила Киша. Та дела припадају важећим програмима наставе и учења за предмет Српски језик и књижевност. У

разматрање су узета и она Кишова остварења која су у претходним деценијама имала ту улогу, те она која би сходно свом образовно-васпитном потенцијалу у будућности могла бити планирана као наставне јединице. Како би се интеркултуралност довела у поузданији саоднос са проучавањем Кишовој поетици сродних поетика и интертекстуалношћу у настави, упоредни аспект истраживања у предмет рада укључио је и низ других аутора из програма. Као главни циљ дисертације кандидат је поставио образлагање потребе за интеркултурално усмереним приступом у настави књижевности на матерњем језику, налазећи да је интерпретација уметничке прозе Данила Киша на више равни илустративна за назначену наставну методологију.

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

У првом поглављу дисертације сабране су и образложене хипотезе истраживања. Међу њима су кључне: адекватност Кишове прозе као наставног градива за ученике на различитим узрастима, оцењених са становишта наставне теорије и увида које пружају прилози из праксе; потреба за заузимањем различитих књижевнотеоријских и интердисциплинарних гледишта, као и за применом низа специјалних метода у оквиру методичких прилаза Кишовим делу; могућност да се интеркултурални садржаји пишчевих остварења у наставном контексту поставе као поуздано и плодносно интерпретативно исходиште; умножавање и квалитативно унапређивање наставних резултата обраде Кишових дела с обзиром на интеркултуралну сензитизацију ученика, а услед откривања превасходно унутартекстовних елемената Кишове (ауто)фикције.

VII КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Поред нумерисаних страница којима је обухваћен научно-истраживачки рад, докторска дисертација мср Милана Вурдеље у складу са важећом нормом садржи и насловну страницу на српском, енглеском и руском језику, потом и сажетак рада на српском и енглеском језику, „Изјаву захвалности”, „Садржај”, „Литературу”, „Биографију аутора” и потписане обрасце: „Изјава о ауторству”, „Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада” и „Изјава о коришћењу”. Компјутерски штампан текст од поглавља „Уводна разматрања” до „Биографије аутора” броји 237 страница. Дисертацију чине следећа поглавља: „Уводна разматрања” (1–34), „Интеркултуралност у обради Кишове наративне прозе и драме у основној школи” (35–101), „Интеркултуралност у обради Кишове наративне и ненаративне прозе у средњој школи” (102–186), „Стваралачке и ваннаставне активности ученика подстакнуте обрадом прозе Данила Киша” (187–212), „Закључак” (213–217), „Литература” (218–236) и „Биографија аутора” (237).

У потпоглављу „О интеркултуралности у савременој настави (књижевности)” кандидат је на темељу верификованих теоријских и теоријско-практичних увида (М. Нусбаум, М. Хофмана, М. Бенета, Г. Хофстеда, Џ. Бенкса, М. Саблић и др.) пропратио најпре развој појмова мултикултуралности и интеркултуралности, а затим и њихово постепено укључење у наставни контекст. Дати сегменти рада већ показују кандидатово опредељење за везивање интеркултурално предодређених тема и поступања у настави за градиво одређеног предмета (у овом случају Српског језика и књижевности), тј. за стручну методологију која му је својствена. Такво опредељење је аргументовано ситуацијом у којој се у учioniци тумачи по себи интеркултурално књижевно дело, али написано на матерњем језику ученика. Аргументација се односи и на захтев да се са плановима и програмима усаглашени образовни исходи обраде Кишових дела као наставних јединица ни у чему не запоставе. Могућност конструктивног увођења интеркултуралних концепата у рад са ученицима на назначеном корпусу поткрепљена је увидом у читанке коришћене у распону од неколико деценија, чиме је приказана традиција приређивања и методичке обраде Кишове прозе у уџбеницима. У потпоглављу „О делу Данила

Киша у школским читанкама и приручницима”, а потом и у другим сегментима дисертације, коментарисани су и тумачени одговарајући одломци из 45 читанки. Сходно томе, изведени су индикативни закључци о изазовности Кишове прозе када је реч о њеном приређивању за уџбенике, али и о високом степену методичке ваљаности уџбеника у тренутној употреби. Такође, „Уводна разматрања” нуде и осврт на генезу рецепције Кишовог стваралаштва на српском, јужнословенском, па и европском културном подручју, пре свега у критичким круговима и у историјама књижевности. То потпоглавље, а за потребе утемељења наставних тумачења која представљају средишњи садржај дисертације, говори у прилог изузетном значају Кишовог опуса, па према томе и сложености задатка који наставник има пред собом када са ђацима различитог узраста и способности обрађује дату прозу као једно од истакнутих остварења новијег прозног стваралаштва речи на српском језику.

Непосредан херменеутички и интерпретативни рад на Кишовим текстовима, подређен методичкој обради истих, зачиње се најпре у поглављу „Интеркултуралност у обради Кишове наративне прозе и драме у основној школи”. Везе које Кишово стваралаштво успоставља са средњоевропском књижевношћу, односно, другим појмом, са књижевношћу Средње Европе, представљене су на нивоу потпоглавља. То је учињено ради илустровања слојевите интеркултуралности као поетичког импулса у Кишовој прози и због свести о пишчевом односу према датој поетичкој баштини XX века, а која наставницима може помоћи у уочавању и одабирању интеркултурално означених наставних садржаја. Грађу за главна потпоглавља назначене деонице дисертације чине приповетке које су део важећих програма наставе и учења („Дечак и пас”, „Прича о печуркама”, „Еолска харфа”), али и оне које су им у пракси претходиле („Вереници”, „Ливада, у јесен”). У свакој од њих пронађена су извесна питања, (лајт)мотиви, симболи или литерарни проблеми који у наставном окружењу попримају потенцијал интеркултуралног садржаја, иако различитог обима и сврхе. Тај, за методичку анализу незаобилазан збир приповедака, употпуњен је разматрањем интеркултуралних питања у драмолету „Ноћ и магла”. Разлог је томе његова јединствена тематско-мотивска прожетост са *Раним јадима* и *Породичним циркусом*, те чињеница да она у осмом разреду основне школе може имплицирати важан компаративни осврт. Приложене наставне интерпретације су опширне и промишљено структуриране, те су посебно усклађене са принципима свесне активности ученика, индивидуализације и условности. Следе потпоглавља у којима се, такође у виду практичних решења (радни налози, описи наставних ситуација, дијалогске партије, истраживачки задаци и реферати за ученике), одабрани литерарни проблеми из збирке *Рани јади* у интеркултуралном кључу доводе у везу са романом *Мамац* Давида Албахарија и кратком причом „Потопљено детињство” Бранка Ђопића. Ова, условно речено, дигресивна поглавља, упечатљива су илустрација могућности да се поредбена метода у различитом обиму, али са проверљивим резултатима уводи у пракси у двама образовно-васпитним циклусима. Претходно су на сличан начин у истраживачки видокруг уведене приче С. Раичковића и И. Цанкара, односно роман Џ. Бојна – у виду наставних јединица које нуде програми наставе и учења. У „Закључку” другог поглавља дисертације синтетизована су заузета гледишта спрам захтева за кохерентним аналитичко-синтетичким тумачењем Кишових дела у трима разредима основне школе (пети, седми и осми разред). Њих прати захтев за иновативном, стваралачки заснованом и са узрасним начелом усклађеном експликацијом интеркултуралности о којој она, између осталог, проговарају.

Задржавајући концепцијски сличну, али с обзиром на захтеве средњошколске наставе садржајно и формално усложњену методичку и методолошку апаратуру, кандидат у трећем поглављу дисертације, под насловом „Интеркултуралност у обради Кишове наративне и ненаративне прозе у средњој школи”, прилаже структуру часова обраде прве и последње Кишове збирке у целини – *Раних јада* и *Енциклопедије мртвих*. Због интегралних приповедних збирки као наставних јединица, у примереном наставном времену (најпре у распону од два, а затим од три школска часа, уз оптимално ангажовање ученика код куће), образложен је избор приповедака, или пак кратких прича, које се методички обрађују било на нивоу осврта, било на нивоима приказа и интерпретације. Две најистакнутије приповетке у том смислу су „Из

баршунастог албума” и „Енциклопедија мртвих”. На нижим нивоима тумачења у видокруг су уведене кратке приче или приповетке које у појединим својим аспектима могу бити извор сазнања интеркултуралне природе. То су „Игра”, „Погром”, „Човек који је долазио издалека”, односно „Симон Чудотворац”, „Легенда о спавачима” и „Књига краљева и будала”. Обе приповетке предодређене за целовито интерпретирање су методички анализаране на темељу плодотворне књижевнотеоријске методологије иманентног приступа (рецепцијска метода, књижевна феноменологија, структурализам, књижевна имагологија). У садејству са семиотиком и одмереном активацијом биографског метода, она је допринела целовитијем коментарисању интеркултуралности као мотивског, структурног или идејног чиниоца приповедака. Следствено томе је поступак тумачења обogaћен образовним исходима и наставним циљевима који залазе колико у поље непосредних интеркултуралних спознаја (нпр. савремена историја, обичаји и митска парадигма јеврејског народа), толико и у сферу интеркултуралне настројености, наиме „неговања човечности” (М. Нусбаум) посредством ишчитавања хуманистичког „програма” насловне приповетке из Кишове *Енциклопедије мртвих*. Паралелно са усредсређеношћу на средишњу проблематику у дисертацији, и у њеном трећем поглављу кандидат у предоченом наставном оквиру функционализује закључке проучавалаца Кишове прозе и биографије (Ј. Делић, П. Петровић, М. Пантић, Т. Брајовић, И. В. Лалић, М. Томпсон, О. Радуловић, Г. Радоњић, В. Радич, М. Бечејски, Н. Тимченко и др.). Такво настојање видљиво је и у интердисциплинарно и компаративно заснованим потпоглављима, у којима се интеркултурална тематика показује као аспект који је захвално афирмисати и при разматрању жанровских питања (фолклорни облици у *Енциклопедији мртвих*), или пак литерарних проблема (компаративни оквир у који је постављен према двома у програмима наставе и учења датим приповеткама Х. Л. Борхеса, према *Новом Јерусалиму* Б. Пекића, а затим и *Употреби човека* А. Тишме и *Хазарском речнику* М. Павића). Методички разрађен предлог за будућу праксу у средњој школи у средишту има новелу „Гробница за Бориса Давидовича” као потенцијалну наставну јединицу. Полазиште за интерпретацију новеле у завршном разреду гимназије подразумева већину битних естетских чинилаца једног од најпознатијих приповедних остварења савремене књижевности на српском језику, али су они проткани интеркултуралном динамиком коју би у наставном окружењу ваљало успоставити. Информативно богати часови који су овој деоници рада описани доводе у постојани саоднос два наставна система која је образлагао Драгутин Росандић: корелацијско-интеграцијски и проблемско-стваралачки. Захваљујући томе, сазнавање о савременој историји источноевропских и средњоевропских народа, пре свих јеврејског и словенских народа, учињено је саставним делом интерпретативног рада на тексту.

Четврто поглавље дисертације сабира осмишљене наставне теме и њима комплементарне поступке и радње у склопу ваннаставних активности ученика, или њиховог стваралачког ангажовања на редовним часовима Српског језика и књижевности посвећених Кишовом делу. У том смислу на овим страницама промишља се употреба ИКТ-а, односно интермедијални карактер савремене наставе књижевности уопште. Грађу за стилске вежбе, писане и усмене реферате, компаративне приказе и читалачке препоруке чине како већ тумачене и у програмима наставе и учења заступљене Кишове приповедне целине, тако и одломци из његове есејистике, његови препеви, писана и филмска документација о њему, те сегменти дела других аутора (нпр. Прима Левија, Ане Ахматове, Петера Естерхазија). У датом поглављу дисертације на убедљив начин се излажу практична решења за мотивисање ученика за (факултативно) читање дела сродне проблематике, на пример оних која се тичу Холокауста. Из угла интеркултурално усмерене наставе књижевности, посебно су подстицајне идеје окупљене у потпоглављима посвећеним хипотетичкој обради црнохуморних пасажа у одломцима из романа *Пеишчаник*, те раду филмске секције на Кишовом синопсису *Марин Држић Видра*. Као претеча ненаписаног сценарија, то мање познато дело паралитерарног жанра успешно је представљено као наставно градиво и својеврсно наставно средство. Наиме, начин на који је оно обрађено у обиму који погодује ваннаставним активностима, и који аутор дисертације повлашћује, доприноси остваривању многих, колико образовних, толико и функционалних наставних циљева. Тако треба имати у виду да описани групни рад, преточен у процес

симулиране припреме за играње и снимање одабраних сцена из Кишовог синопсиса, у сваком случају оснажује кооперативне способности ученика. Истовремено, он проширује и обим њихове опште информисаности, знања о мотивској разумењености Кишовог опуса, те културалних гледишта у сфери јужнословенских културних сусретања. Овиме је у завршници аналитичког дела дисертације показано како се интеркултурални наставни садржаји често могу инкорпорирати у приступ текстуалном градиву који доприноси увећању првенствено практичног знања. То не значи да су сазнања из културне историје искључена из методологије примењене на Кишов текст. Напротив, она су интегрисана и задобила су чвршће функционално упориште.

Са једне стране, свеукупни закључак истраживања представља збир увида које имплицира свако поглавље, то јест који су на крају сваког експликовани. Са друге стране, „Закључак” као пето поглавље дисертације на двоструки начин аргуентује целину проучавања Кишове прозе у интеркултуралном и наставном кључу. Не само рекапитулативно, него и синтетички, аутор напослетку самерава опсег и домете актуелизације елемената интеркултуралног учења са Кишовим делима као предметом наставне обраде. Иако модели тумачења који су предложени за рад са гимназијалцима пружају више садржаја и лакша корелативна поступања, дубље упознавање и разумевање ученика основних школа са појмом и деловањем интеркултуралности испоставља се као дугорочни циљ који не треба пренебрегнути. Више пута разматрана Бенетова скала интеркултуралне осетљивости, као и Хофстедове културне димензије или Бенксова гледишта на мултикултуралност, показала су се као солидни оријентир за промишљање културних размена у прози Данила Киша као школском штиву.

Списак коришћене литературе за израду дисертације броји 319 (извори, „уџбеници и приручници (по хронологији објављивања)” и „општа, критичка и методичка литература”), 21 („акроними, скраћенице и службени документи”), односно 36 јединица („други интернетски извори”).

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Обухватно, методолошки разгранато али доследно спроведено истраживање мср Милана Вурдеље, које се рачва подједнако према теоријским и практичним решењима, доноси релевантна открића у сфери примене интеркултуралних концепата приликом наставног проучавања савремене уметничке прозе. Управо су остварења Данила Киша у коментарисаној дисертацији одабрана, представљена и аналитичко-синтетички сагледана као посебна грађа за реализацију назначеног приступа у школској пракси. Павећи избор из књижевнонаучне, историјске, културолошке, педагошке и методичке литературе, те повлашћујући потоњу, мср Милан Вурдеља остварио је нужно интердисциплинаран интерпретативни поступак. Због тога је, поступно и систематично, у дисертацији приказана лепеза конкретних методичких радњи мотивисања ученика, локализовања, израде плана текста, решавања литерарног проблема и стваралаштва подстакнутог тумаченим текстом. Иза свих побројаних решења стоји свест о потреби да се интеркултуралност не успоставља као вантекстова тема или проблем у раду са ученицима, већ да се проналази у књижевном свету и Кишовој имагинацији. Томе су придодата и функционализована знања из литературе области Методике наставе књижевности (М. Николић, Јб. Бајић, З. Мркаљ, В. Милатовић, П. Илић, и др.), као и методичка продукција о Кишовом делу (О. Радуловић, Н. Станковић Шошо, S. El Rabadi, С. Божић и др.), која у много чему представља један од аргумената за афирмисање интеркултуралних гледишта у настави. Тиме се зарад квантитативног и квалитативног унапређења школског и домаћег рада примарни значај даје методици и методологији својственој за предметну област Књижевност. Имплицирно се, надаље, аргуентује такво остваривање елемената интеркултуралног учења које је диктирано потребама и методичким посебностима појединих наставних предмета. Природно, овакво опредељење доводи до промишљања интеркултуралне компетенције, као одреднице која се не налази на тренутном списку компетенција. Те компетенције ученик треба

да стекне током свог образовања, па о предоченом именовану на дати начин треба размишљати у будућности.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма *iThenticate*, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „**Интеркултуралност у наставној обради прозе Данила Киша**” аутора **Милана Вурдеље**, констатовано је да утврђено подударане текста износи 2 %.

Овај степен подударности у складу је са Чланом 9. Правилника.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација „Интеркултуралност у наставној обради прозе Данила Киша” кандидата мср Милана Вурдеље оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом „Интеркултуралност у наставној обради прозе Данила Киша”, коју је урадио кандидат мср Милан Вурдеља. под менторством доц. др Наташе Станковић Шошо и да је, у складу са прописима, упуту Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. _____

др Зона Мркаљ
председник Комисије

2. _____

др Михајло Пантић
члан Комисије

3. _____

др Предраг Петровић
члан Комисије

4. _____

др Оливера Радуловић
члан Комисије